

ЕГО-АЛЬТРУЇСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У КОНТЕКСТІ ДІАЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті висвітлено стан проблеми дослідження просоціальної поведінки у вітчизняній та зарубіжній психології, проаналізовано тенденцію до зміщення вивчення суспільно корисної поведінки із площини моральності до духовності та діалогічності. Розглянуто основні положення діалогічного підходу в контексті вивчення суспільно корисної поведінки. Узагальнено погляди науковців щодо его-альтруїстичної спрямованості просоціальної поведінки.

Наведено емпіричні дані щодо рівнів сформованості просоціальної поведінки у юнаків. За результатами аналізу емпіричного дослідження констатовано достатній рівень сформованості суспільно корисної поведінки на цьому етапі онтогенетичного розвитку особистості.

Експериментально підтверджено існування співвідношення між домінуванням соціально-психологічних установок на альтруїстичні чи егоїстичні тенденції в поведінці з рівнем сформованості просоціальної поведінки обстежуваних. Констатовано статистично значущі відмінності у тенденціях домінування установок на альтруїзм чи егоїзм в групах обстежуваних з різним рівнем сформованості просоціальної поведінки.

Констатовано існування его-альтруїстичної мотивації просоціальної поведінки у юнаків.

Окреслено перспективи подальшого дослідження, що пов'язані насамперед з доцільністю теоретичного обґрунтування, розроблення та апробації соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на подальший розвиток просоціальної поведінки в юнацькому віці.

Ключові слова: *просоціальна поведінка, духовність, діалогічний підхід, его-альтруїстична спрямованість поведінки.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми дослідження просоціальної поведінки у вітчизняній психології обумовлюється не тільки змінами, що мають місце на сучасному етапі розвитку нашої держави, але й передовсім безумовною практичною значущістю цієї наукової проблеми для подальшої гуманізації українського суспільства.

Соціальні реалії, що склалися нині в Україні, вимагають докорінного переосмислення парадигми виховання та створення сприятливих умов для відродження духовних цінностей українського народу та формування духовної, толерантної, гармонійно розвиненої, національно патріотичної, високоморальної особистості, суттєвою ознакою якої виступає просоціальна поведінка, під якою розуміють поведінку, що приносить користь навколишнім.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що різні аспекти вивчення просоціальної поведінки відображені в численних працях західних (Дж. Аронфрід, Б. Берковіц й Л. Даніельс, Б. Латане та Дж. Дарлі, Є. Стауб, С. Шварц та інші) й вітчизняних (В.В. Авраменкова, О.З. Басіна, Т.П. Гаврилова, О.Є. Насиновська, О.В. Суботський, Д.Й. Фельдштейн та інші) науковців [6, с.218-222].

Поруч із відсутністю існування однозначної дефініції та локалізації поняття просоціальної поведінки в певній тематиці, в психології існує декілька підходів щодо розуміння сутності цього наукового феномену. Якщо серед західних науковців домінує тенденція до отождоження суспільно корисної поведінки з егоїстичною її формою, що здійснюється суб'єктом із метою зменшення власного дистресу чи одержання певних винагород [8], то у вітчизняній психології останнім часом спостерігається тенденція до зміщення дослідження просоціальної поведінки із площини моральності до духовності та діалогічності.

Методологічне обґрунтування принципу духовності в контексті вивчення просоціальної поведінки здійснили І.Д. Бех [3] та М.В. Савчин [12]. Сутність поняття духовності найчастіше трактується науковцями як специфічна якість людської психіки, що характеризується системою вищих соціальних потреб, цінностей чи діяльності, яка спрямована на духовне зростання та самовизначення людини. І.Д. Бех розглядає духовність у контексті надособистісних категорій добра, любові, гуманізму, людяності, справедливості, відповідальності, жертвовності, які по суті знаходяться в родовидових відношеннях до дефініції просоціальної поведінки, суттєвими ознаками якої є позитивна спрямованість на навколишніх та ціннісне ставлення до них.

Не заперечуючи існування зв'язку між суспільно корисною поведінкою та духовністю особистості, необхідно вказати, що просоціальні дії завжди глибоко діалогічні. Досягнення цілей добра і блага для інших можливе лише за наявності діалогічної позиції суб'єктів взаємодії, тобто налаштованості сприймати, розуміти іншу людину та взаємодіяти з нею емпатично, конгруентно, відкрито, з намаганням врахувати її потреби, прагнення, цінності, переконання.

Основи діалогічного підходу в українській психологічній науці були розроблені Г.В. Дьяконовим [5] та Г.О. Баллом [1]. Г.В. Дьяконов вказував, що «спів-буттєво-діалогічний підхід полягає в тому, що взаємодія розглядається не як цілеспрямований процес, а як процес породження і розвитку смислів існування, а точніше спів-існування, спів-буття учасників спілкування та спільної діяльності. Подібне розуміння взаємодії виражає його екзистенційно-гуманістичне розуміння, згідно з яким головним у взаємодії, спілкуванні та спільній діяльності є не те, для чого воно здійснюється, а те, що воно взагалі існує та здійснює себе як самоцінне буття, спів-буття його учасників [5, с. 300].

Спів-буттєво-діалогічний підхід дозволяє зрозуміти психологічний зміст просоціальної взаємодії, де кожен учасник виступає рівнозначно важливим

суб'єктом. У межах цього підходу его-альтруїстичне розуміння сутності просоціальної поведінки розкриває екзистенційні горизонти міжсуб'єктної активності за рахунок здатності людини спрямовувати свою увагу, емоції, ставлення стосовно іншої людини і через це самовизначитися, розвинути свій людський, особистісний потенціал, своє прагнення до вершин духовності. Тракткування просоціальної поведінки як спів-буття націлене на примноження та зростання добра як у внутрішньому світі людини, так і в світі соціальному, міжсуб'єктному [10, с. 32].

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження рівнів сформованості та особливостей мотивації суспільно корисної поведінки в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У контексті вивчення его-альтруїстичної спрямованості просоціальної поведінки важливими є погляди І.Д. Беха про існування єдності ціннісного ставлення до навколишніх та до самого суб'єкта поведінки під час здійснення ним суспільно-корисних вчинків. Учений вказує, що “самосвідомість доброчинності, вбачаючи в інших не речову, а корисну цінність, набуває цим самим і власної необмінної цінності” [3, с. 13]. Треба розрізняти “себелюбство і любов до себе як переживання позитивне, як усвідомлене й об'єктивне (працею і поведінкою заслужене) самоставлення, без якого не може виникнути любові до іншої людини” [4, с.21-22].

Окремі аспекти дослідження его-альтруїстичної спрямованості просоціальної поведінки були предметом уваги зарубіжних психологів. Є.П. Ильїн [6], Д. Майерс [8], Є. В. Субботський [14], Х. Хекхаузен [15] пропонують огляд досліджень, де було встановлено, що в основі суспільно корисних вчинків лежать мотиви як альтруїстичної, так і егоїстичної спрямованості.

У вітчизняній психології проблема можливості гармонійного співіснування прагматичного та альтруїстичного була предметом роздумів О.З. Басіної [2], О.Є. Насиновської [11], О.В. Лішина [7] та інших учених, які експериментально підтвердили існування прагматичних моральних вчинків поряд із безкорисливими діями. Зокрема, О. Є. Насиновська вважає, що вчинки, корисні навколишнім, можуть спонукатися не тільки прагненням суб'єкта допомогти (власне альтруїстичні мотиви), але й прагненням відповідати позитивному образу власного „Я” та його моральним аспектам (егоїстичні мотиви самоповаги). В обох випадках йдеться про смислові утворення, які втілюються в альтруїстичну поведінку [11]. Подібну думку підтримує і О. З. Басіна, яка виокремлює з-поміж смислових утворень, що виражаються в альтруїстичній поведінці, ті, що мають власне альтруїстичний смисл і втілюють у собі спрямованість на дії, корисні іншій людині, і ті, що опосередковано пов'язані з альтруїстичними соціальними нормами [2]. О. В. Лішин навіть у найвищому – колективно-груповому – рівні

сформованості суспільно корисної діяльності серед можливих її спонукачів розглядає прагматичну вигоду [7].

Ж. М. Маценко, вивчаючи структуру гуманістичної складової духовності, в ролі гуманістичних потреб розглядає: а) потреби людини щодо самої себе (потреби у визнанні, повазі, співчутті, розумінні, підтримці, любові, у самовдосконаленні); б) потреби щодо іншої особи чи людей (потреби в емпатійному та духовному спілкуванні, дружбі, любові, доброчинності); в) потреби щодо живої природи (потреби охороняти, зберігати, сприяти життю) [9].

Є.П. Ільїн пов'язує здійснення просоціальних вчинків із двома мотивами: морального обов'язку (МО) та морального співчуття (МС). Людина, яка керується мотивами морального обов'язку здійснює альтруїстичні вчинки заради морального задоволення, самоповаги, гордості, підвищення моральної самооцінки, відносячись при цьому до об'єкту допомоги по-різному. Людина з мотивами морального співчуття виявляє альтруїзм у зв'язку з ідентифікаційно-емпатичним злиттям, отождоенням та співпереживанням [6, с.221].

При всій складності проблеми дослідження мотивації просоціальної поведінки безсумнівним є той факт, що мотиви, які здатні спонукати людину до просоціального вчинку виступають складним, системним компонентом саморегуляції, який має его-альтруїстичну спрямованість.

З метою експериментального підтвердження его-альтруїстичної спрямованості просоціальної поведінки в юнацькому віці було проведено емпіричне дослідження. Вибірка дослідження становила 90 осіб, які навчаються в 11-х класах Комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання І - ІІІ ступенів «Науковий ліцей міської ради міста Кропивницького Кіровоградської області», їх вчителі та батьки.

З метою розподілу обстежуваних на групи за рівнем сформованості просоціальної поведінки на першому етапі емпіричного дослідження було використано ряд методик:

Спостереження за поведінкою обстежуваних у природніх умовах та залучення їх до штучно змодельованих простих та складних моральних колізій, де юнаки та дівчата стояли перед вибором: здійснювати вчинок на користь іншої особистості чи задовольнити власні бажання та потреби. Перші вимагали від обстежуваних лише миттєвої люб'язності, другі - відмову суб'єкта поведінки від власних бажань, особистісних прагнень та значні зусилля. Більшість моральних колізій моделювалася таким чином, щоб обстежувані залишалися на самоті перед вибором: вчинити просоціально чи ні. Оцінка спрямованості їх поведінки проводилася за кінцевим результатом поведінкового акту, в ролі якого виступали: повернення чужої речі, допомога в скрутному становищі тощо.

Перехід зібраних непараметричних даних у кількісну форму здійснювався таким чином: 0 балів присвоювався за умови, що обстежуваний не здійснив суспільно корисного вчинку; 1 бал – коли особистість вчиняла просоціально в простих моральних колізіях, а за умови включення до складних

ситуації просоціальність поведінки виявлялася ситуативно, найчастіше під впливом особистісної зацікавленості суб'єкта поведінки чи референтності потенційного об'єкта допомоги. 3 бали присвоювали тим обстежуваним, хто постійно вчиняв просоціально як у простих, так і у складних моральних колізіях.

Анкета, розроблена К.М. Бріджерс [13] та адаптована до умов і задач нашого дослідження, що складалася з двадцяти пунктів, за якими оцінювався рівень сформованості просоціальної поведінки обстежуваних. Вираженість кожної риси оцінювалася експертами (в ролі яких виступали вчителі та батьки юнаків і дівчат) за трибальною шкалою: 2 бали свідчили про домінування в поведінці обстежуваного позитивного полюсу риси, що аналізується; 0 балів - домінування негативного її полюсу; 1 бал виступав показником того, що в поведінці досліджуваного спостерігається приблизно однакова вираженість обох полюсів риси. Сума одержаних балів розглядається критерієм сформованості просоціальної поведінки обстежуваного.

За узагальненням результатів даних методик визначалися рівні сформованості просоціальної поведінки обстежуваних: високий, достатній та низький.

Другий етап емпіричного дослідження було спрямовано на вивчення особливостей мотивації просоціальної поведінки у юнаків. З цією метою було використано: *Опитувальник «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційній та сфері потреб»* (автор – О.Ф. Потемкіна) [6, с. 387-388], де Шкала А «Виявлення установок, спрямованих на «альтруїзм-егоїзм», спрямована на виявлення ступеня вираженості в обстежуваних альтруїстичної та егоїстичної поведінкових тенденцій та авторську *анкету*, за допомогою якої визначалися мотиви, що здатні спонукати старшокласників до здійснення суспільно корисних вчинків.

В емпіричному дослідженні використано статистично-математичні методи опрацювання даних (кореляційний та дисперсійний аналіз).

На першому етапі емпіричного дослідження було визначено кількісні показники рівнів сформованості просоціальної поведінки старшокласників. Констатовано, що достатній рівень сформованості суспільно корисної поведінки є найбільш характерним на цьому етапі онтогенетичного розвитку особистості (59%). Високий рівень сформованості такої поведінки продемонстрували 36 % досліджуваних, а низький – 5 %. (див. табл. 1).

Подібний стан речей демонструє достатню сформованість у обстежуваних ідентифікації, емпатії та рефлексії, що виступають психологічними механізмами просоціальної поведінки і діють у напрямку до інклюзії – включення чи наближення іншої людини до психологічного простору потенційного суб'єкта суспільно корисної поведінки та вироблення до нього ціннісного ставлення. Саме моральна інклюзія сприяє тому, що інший починає сприйматися суб'єктом поведінки не засобом задоволення власних потреб, а рівноправним партнером, проблеми, переживання якого стають зрозумілими та

значущими для суб'єкта поведінки, що в результаті й полегшує втілення його наміру діяти просоціально.

Таблиця 1

Розподіл юнаків за рівнем сформованості просоціальної поведінки

Рівні сформованості просоціальної поведінки	Кількість обстежуваних (у %)
Низький	5
Достатній	59
Високий	36

З метою експериментального підтвердження его-альтруїстичної спрямованості просоціальної поведінки, в межах емпіричного дослідження були визначені домінуючі установки та мотиви обстежуваних, що здатні спонукати їх до здійснення суспільно корисних вчинків та проаналізовано їх співвідношення з рівнями сформованості просоціальної поведінки.

За результатами дослідження було підтверджено існування впливу соціально-психологічних установок в мотиваційній та сфері потреб на спрямованість поведінки обстежуваних. Зокрема, було виявлено, що 97 % обстежуваних із високим рівнем сформованості просоціальної поведінки продемонстрували незначне домінування установки на альтруїзм та бажання допомагати навколишнім (коефіцієнт цієї установки становив 11-13 балів), 3 % представників цієї групи показали незначне домінування установки на втілення егоїстичних тенденцій в поведінці (вони набрали по 9 балів). Юнаки та дівчати, які мають достатній рівень сформованості суспільно корисної поведінки також розподілилися на дві групи: 77 % із них виявили незначне домінування альтруїстичної тенденції (при цьому коефіцієнт установки на альтруїзм та допомогу навколишнім відповідав 11-12 балам), а 23 % продемонстрували незначне домінування установки на егоїстичні поведінкові тенденції (коефіцієнт установки становив 9-8 балів). У обстежуваних, які мають низький рівень сформованості просоціальної поведінки було виявлено недостатній рівень позитивної установки щодо навколишніх. Тільки 36 % досліджуваних цієї групи показали незначне домінування установки на альтруїзм (коефіцієнт цієї установки відповідав 11 балам), а 64 % продемонстрували незначне домінування у вираженні егоїстичної тенденції (коефіцієнт установки становив 9-7 балів).

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що емпірично доведено базовість установки на альтруїзм в контексті формування

просоціальної поведінки в юнацькому віці. Саме цей тип установки проявляється в доброзичливому ставленні та налаштованості на допомогу навколишнім та толерантному ставленні до них. Констатовано статистично значущі відмінності в тенденціях домінування установок на альтруїзм чи егоїзм в групах обстежуваних з різним рівнем сформованості просоціальної поведінки ($p < 0,05$).

На наступному етапі емпіричного дослідження було здійснено контент-аналіз даних авторської анкети щодо виявлення груп мотивів, що здатні спонукати юнаків до здійснення суспільно корисних вчинків. Результати анкетування респондентів засвідчили, що всі обстежувані, незважаючи на різні рівні сформованості просоціальної поведінки, в ролі детермінант здійснення суспільно корисних вчинків обирали як альтруїстичні, так і егоїстичні мотиви. Серед перших найчастіше наголошувалося на дієвості прагнення допомогти, принести користь іншим, на відповідальності та співчутті. Серед егоїстичних мотивів обстежувані обирали прагнення відповідати позитивному образу «Я», самоствердитися, отримати соціальне схвалення, одержати певну вигоду для себе від потенційного об'єкта допомоги в майбутньому.

Таким чином емпірично було підтверджено домінування его-альтруїстичної спрямованості мотивації просоціальної поведінки обстежуваних.

Висновки. У результаті емпіричного дослідження було виявлено, що в юнацькому віці спостерігається домінування достатнього рівня сформованості просоціальної поведінки, що обумовлюється рівнем розвитку ідентифікації, емпатії та рефлексії, які виступають психологічними механізмами формування просоціальної поведінки. Встановлено вплив соціально-психологічних установок особистості в мотиваційній та сфері потреб на спрямованість поведінки обстежуваних. Констатовано існування его-альтруїстичної спрямованості мотивації просоціальної поведінки в юнацькому віці.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в теоретичній розробці та апробації соціально психологічного тренінгу, спрямованого на подальший розвиток просоціальної поведінки в юнацькому віці.

Література

1. Балл Г.О. Психологічні аспекти гуманізації суспільних відносин у контексті парадигми діалогу // Діалогічність як форма існування і розвитку особистості: монографія / За заг. ред. Г.О. Балла. М.В. Папучі. – Ніжин: «Міланік», 2007. – С. 5-16.
2. Басина Е.З. Роль ідентифікації в формуванні альтруїстических установок личности / Е.З. Басина, Е.Е. Насиновская // Вестник МГУ. - Серия 14. – 1977. - № 4. – С. 33 – 42.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у двох книгах / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні

засади. – 280 с.; Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 342 с.

4. Бех І. Д. Формування у дитини почуття цінності іншої людини / І.Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. - № 2 (16). – С. 16 – 23.

5. Дьяконов Г.В. Основы диалогического подхода в психологической науке и практике: монография / Г.В. Дьяконов. – Кировоград: РИО КГПУ им. В. Винниченка, 2007. – 847 с.

6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин.- СПб.: Питер, 2011.- 512 с.

7. Лишин О. В. Диагностика уровня сформированности общественно полезной деятельности как способ психологической характеристики воспитательного процесса / О.В. Лишин, Л.И. Красноплахтова, В.А. Орлов, Р.Ш. Сабирова, В.М. Сергеев, Е.Ю. Тарасова, Л.А. Флегонтова // Психологический журнал. - 1990. - Том 11. - № 4. – С. 98 – 107.

8. Майерс Д. Социальная психология. Интенсивный курс /Д. Майерс ; пер. с англ. Л. Царук. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 512 с.

9. Маценко Ж.М. Гуманність як складова духовності. Психолого-структурний аналіз / Ж.М. Маценко // Стежинами самовдосконалення. - 2006. - №23 (71). – С.3-9.

10. Наконечна М.М. Діалогічність просоціальної дії / М.М. Наконечна // Психологія діалогу і світ людини: зб. наукових праць / за ред. Г.В. Дьяконова, Г.О. Горської. - Том 6.- Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2016. – С. 30-37.

11. Насиновская Е. Е. Альтруистический императив / Е.Е. Насиновская // Современная психология мотивации / под ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2002.- С.152-171.

12. Савчин М.В. Духовна парадигма в психології: монографія / М.В. Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 252 с.

13. Скорны З. Процесс социализации детей и молодежи / З Скорны; пер. с польск. С.Б. Луцкой – Варшава, 1977. – 255 с.

14. Субботский Е. В. Исследование проблем взаимопомощи и альтруизма в зарубежной психологии / Е.В. Субботский // Вопросы психологии. – 1977. – № 1. – С. 164 - 174.

15. Хекхаузен Х. Мотивации и деятельность / Х.Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. - 860 с.

Транслітерація

1. Ball H.O. Psykhologichni aspekty hymanizatsii suspilnykh vidnosyn u konteksti paradyhmy dialohu// Dialohichnist yak forma isnuvannia i rozvytku osobystosti: monohrafiia/ Za zah. red. H.O. Balla, M.V. Papuchi. –Nizhyn: «Milanik», 2007. – S. 5 - 16.

2. Basina E.Z. Rol identifikatsii v formirovanii altruisticheskikh ustanovok lichnosti / E.Z. Basina, E.E. Nasinovskaia // Vestnik MNU. – Serii 14. – 1977. - № 4/ - S. 33-42.

3. Bekh I.D. Vykhovannia osobystosti: u dvokh knykh / I.D. Bekh. – K.: Lybid, 2003. – Kn. 1: Osobystisno-orientovanyi pidkhd: teoretyko-tekhnologichni zasady. – 280 s.; Kn. 2: Osobystisno-orientovanyi pidkhd: naukovo-praktychni zasady. – 342 s.

4. Bekh I.D. Formuvannia u dytyny pochuttia tsinnosti inshoi liudyny / I.D. Bekh // Pedahohik atolerantnosti. – 2001. - № 2 (16). – S. 16 -23.

5. Diakonov H.V. Osnovy dialohicheskoho podkhoda v psikhologicheskoi nauke I praktike: monohrafiia / H.V. Diakonov. - Kirovohrad: RIO KHPU im. V.Vinnichenka, 2007. – 847 s.

6. Ilin E.P. Motivatsiia i motyv / E.P. Ilin. – SPb.: Piter, 2011. – 512 s.

7. Lishin O.V. Diahnostika urovnia sformirovannosti obshchestvenno poleznoi deiatelnosti kak sposob psikhologicheskoi kharakteristiki vospitatelnoho protsessa / O.V. Lishin, L.I. Krasnoplakhtova, V.A. Orlov, R.Sh. Sabirova, V.M. Serheev, E.Yu. Tarasova, L.A. Flehontova // Psikhologicheskii zhurnal. -1990. – Tom 11. - № 4. – S. 98-107.

8. Maiers D. Sotsialnaia psikhohiia. Intensivnyi kurs / D. Maiers; per. s anhl. L. Tsaruk. – SPb.:praim – EVROZNAK, 2002. – 512 s.

9. MatsenkoZh. M. Humannist yak skladova dukhovnosti. Psykholoho – strukturnyi analiz / Zh. M. Matsenko // Stezhynamy samovdoskonalennia. – 2006. - № 23 (71). – S. 3 – 9.

10. Nakonechna M.M. Dialohichnist prosotsialnoi dii / M.M. Nakonechna // Psikhohiia dialohu i svit liudyny: zb. naukovykh prats / Za red. H.V. Diakonova, H.O. Horskoï. – Tom 6. - Kirovohrad: FO - P Aleksandrova M. V., 2016. – S. 30-37.

11. Nasynovskaia E.E. Altruisticheskii imperative / E.E. Nasynovskaia// Sovremennaia psikhohiia motivatsii / pod red. D.A. Leonteva. M.: Smysl, 2002. – S. 152 – 171.

12. Savchyn M.V. Dukhovna paradyhma v psikhohiia: monohrafiia / M.V. Savchyn. – K.: Akademvydav, 2013. – 252 s.

13. Skorny Z. Protsess sotsializatsii detei i molodezhi / Z. Skorny; per. s polsk. S.B. Lutskoi. – Varshava, 1977. – 255 s.

14. Subbotskii E.V. Issledovanie problem vzaimopomoshchi i altruizma v zarubezhnoi psikhohiia / E.V. Subbotskii// Voprosy psikhohiia. – 1977. - № 1. - S. 164-174.

15. Khekkhauzen Kh. Motivatsiia i deiatelnost / Kh. Khekkhauzen. – 2-e izd. – SPb.: Piter; M.:Smysl, 2003. – 860 s.

Kalashnykova L.V.

EGO-ALTRUISTIC ORIENTATION OF PROSOCIAL BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF DIALOGIC APPROACH

The article represents the state of the researches dedicated to prosocial behavior in domestic and foreign psychology, analyzes the tendency of displacement in the studying of socially useful behavior from the field of morality to the field of spirituality and dialogicity. The main theses of dialogic approach in the

context of socially useful behavior studying are examined. The main views of scientists as for the ego-altruistic orientation of the prosocial behavior are summarized. The results of the empirical researches, conducted by the domestic scientists, which confirm the possibility of harmonious co-existence of altruistic and egoistic groups of motives, which are able to induce a person to act prosocially, are analyzed.

The empirical data as for the formation stages of senior pupils' prosocial behavior are given. The results of the empirical research show the sufficient formation stage of socially useful behavior at this level of personal ontogenetic development.

The existence of the correlation between the domination of social-psychological attitudes to the altruistic or egoistic tendencies in the behavior and the respondents' formation stage of prosocial behavior is experimentally confirmed. Significant differences in the tendencies of domination of attitudes to the altruism or egoism in the respondents' groups with different formation stages of prosocial behavior are established.

The existence of ego-altruistic motivation in prosocial behavior of the senior pupils is revealed.

The perspectives of further researches, which are connected with the expediency of the theoretical substantiation, development and approbation of social-psychological training, that is aimed on the further development of prosocial behavior in youth period, are outlined.

Keywords: *prosocial behavior, spirituality, dialogic approach ego altruistic orientation of prosocial behavior.*

Калашникова Людмила Володимирівна - старший викладач кафедри практичної психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

УДК 159.922.7:177.9

Клочек Л.В.

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

В статті презентується динаміка показників механізмів розвитку соціальної справедливості у педагогів (ціннісної рефлексії, соціальної ідентифікації, ціннісної саморегуляції) як результат впровадження програми психологічного супроводу оптимізації розвитку соціальної справедливості у педагогічній взаємодії. Констатовано суттєве зниження показників низького рівня ціннісної рефлексії, зміни в показниках середнього рівня та збільшення високого рівня у вчителів з різним терміном педагогічного стажу, що